

Psykiatrian historiasta laajasti

■ NIKO SEPPÄLÄ

Antti Parpola: *Toivo / Häpeä – psykiatria modernissa Suomessa*. Suomen Psykiatriyhdistys 2013.

Kirjan nimi *Toivo / Häpeä* kuvaa psykiatrian historiaa, jossa toivo mielenterveyden häiriöiden parannuskeinojen löytymisestä kamppailee sairauden aiheuttaman häpeän kanssa. Toivoa seuraa usein pettymys, kun hoidot eivät tehoa. Psykiatrinen tutkimus ei ole vielä lääkään kyennyt tuottamaan lopullista läpimurtoa mielenterveyden häiriöiden hoidossa, siksi stigma – psykiatriisiin potilaisiin liittyvä leima – nostaa aina päätään. Parpola on kirjoittanut kirjan vuonna 1913 perustetun Suomen Psykiat-

riyhdistyksen satavuotisjuhlauskaisuksi. Kirjassa Psykiatriyhdistys on kuitenkin sivuosassa ja kirja keskittyy enemmänkin psykiatriaan – sen historiaan, kehitykseen ja ilmiöihin.

Toivo / Häpeä tarkastelee psykiatrian historiaa erittäin laaja-alaisesti vaihdellen yleismaailmallisista yhteiskunnallisista kehityskuluista yksittäisiin potilastapauksiin sekä yksittäisten psykiatrien käymiin keskusteluihin. Se kuvaa psykiatrisen hoitojärjestelmän kehitystä 1600-luvulla perustetuista Seilin ja Kruunupyyn hospitaaleista ja 1700-luvun vaivahoidosta alkaneesta kehityksestä ensimmäisen psykiatriseksi sairaalaksi rakennetun Lapinlahden Sairaalan perustamiseen vuonna 1841, jota seurasivat Niuvanniemen, Pitkäniemen sekä Kupittaa sairaalat. Viime vuosisadan alusta lähtien psykiatrinen sairaalaverkosto alkoi laajeta voimakkaasti. Maahan luotiin kattava piirimielisairaalaverkko ja 1950- ja 1960-luvulla psykiatristen pitkäaikaispotilaiden hoitoon B-mielisairaalaverkosto. Psykiatrisen sairaansijamäärän väheneminen alkoi 1970-luvulla psykiatrisen avohoidon kehittämisen ja laajentamisen myötä. Tällä hetkellä kehityssuunta on pitkälti vanhoista psykiatrisista sairaaloista luopuminen ja sairaansijojen siirtäminen yleissairaaloiden yhteyteen.

Lama 1990-luvun alkupuolella ja hallinnonuudistukset kiihdyttivät edelleen psykiatristen sairaansijojen alasajoa – avopalveluiden osuus ei kuitenkaan kasvanut samassa määrin ja palveluiden järjestämisvastuuta siirtyi enenevässä määrin kolmannelle sektorille ja yksityisille toimijoille.

Kirjassa käydään läpi psykiatrisen diagnostiikan eli taudinmäärityksen kehitys 1800-luvun niin sanotusta yleishulluudesta erityyneempään taudinmääritykseen, kun keskushermostoon edennyt kuppainfektio kyettiin tunnistamaan ja myöhemmin hoitamaan sekä kun muita mielisairauksia alettiin luokitella myös niiden kulun perusteella 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. 1900-luvulla psykiatrian käsitteistö laajeni neurooseihin ja psykopatioihin sekä vähitellen nykyään käytössä olevaan kuvailevaan ICD-10-diagnostiikkaan. Vaikka aivojen toiminnan ja perinnöllisyyden tunteminen on edistynyt valtavasti siitä, kun keskushermostosyfiliksen aiheuttamat aivomuutokset tunnistettiin yhdeksi mielisairauden syyksi, on monen mielenterveyden häiriön syy silti perimmiltään arvoitus.

Sodan jälkeen Suomessa psykiatrian, kuten muunkin lääketieteen, viitealue vaihtui saksasta anglosaksiseen. Psykiatrian kenttä laajeni, kun lastenpsykiatria omana erikoisalanaan alkoi kehittyä 1950-luvulla ja neurologia irtautui 1960-luvulla psykiatriasta omaksi erikoisalakseen. Myöhemmin psykiatria sai lisää erikoisaloja, joita ovat tällä hetkellä nuorisopsykiatria ja oikeuspsykiatria.

Kirja antaa välähdyksiä menneistä hoito- ja tutkimusmuodoista nykyisiin. Kirja sisältää niin kertomuksia kylpy-, sokki- ja malariahoidoista, kuin siitä, miten psykiatriset sairaalaosastot rauhoittuivat psykoosilääkkeiden tultua käyttöön 1950-luvulla, psykoterapioista sekä nykyisestä aivojen kuvantamiseen ja genetiikkaan perustuvasta psykiatrisesta tutkimuksesta. Kirja ei kaihda vaikeitaakaan aiheita.

Viime vuosisadan alussa psykiatrisissa sairaaloissa vallitsi vahva luokkajako, jossa lääkärit edustivat yläluokkaa ja kouluttamaton hoitohenkilökunta rahvasta. Myös hoitajien elinolosuhteet olivat huonot: työaika oli pitkä, palkka olematon, eikä heillä alkuun ollut esimerkiksi eläke-etuja. Sairaalat sijaitsivat myös muun asutuksen ulkopuolella, joten myös hoitohenkilökunnan asuinolosuhteet olivat huonot. Kirjassa pureudutaan myös psykiatrienkin keskuudessa viime vuosisadan alkupuolella kannatettuihin rotuhygieniaan ja rodun degeneraatio-oppiin perustuviin ajatuksiin. Kirja ei sivuuta sodan ajan vaikeuksia, kuten korkeaa kuolleisuutta aliravittujen psykiatristen potilaiden keskuudessa, sotilaiden psyykkistä sairastavuutta tai huumausaineiden laaja-alaista käyttöä sodan aikana tai Suomen psykiatriyhdistyksen pidättyväistä suhtautumista Neuvostoliitossa tapahtuneisiin psykiatrian väärinkäyttöihin.

Parpola tarttuu myös psykiatrilialle kriittisiin ilmiöihin, kuten Hitlerin Saksan tuhoamisleireistä ja sokkihoidoista lähteneeseen antipsykiatriseen liikkeeseen, joka johti kansainväliseen psykiatrin työtä koskevaan eettiseen ohjeistukseen, niin sanottuun Havaijin julistukseen vuonna 1977. Siinä luotiin ensi kerran kansainvälisesti yhteneväisiä eettisiä normeja psykiatreille.

Kirjan luvut ovat lyhyitä, helpolukuisia ja selkeitä, jotka keskittyvät yhteen kokonaisuuteen. Kuvitus ja pienet tietolaatikot, henkilösitaatit ja potilastapaukset elävöittävät kerrontaa. Tämän hintana voi olla se, että kirjan kokonaisuus jää hivenen pirstaleiseksi. Kirjassa

ei ole asiasanahakemistoa eikä kirjan lukuja ole nimetty asiasisällön mukaan, minkä vuoksi vastauksen hakeminen tiettyyn kysymykseen on vaikeaa, mutta ratkaisu lienee tarkoituksellinen.

Loppuosasta löytyy ainakin ammattihenkilöä kiinnostavia tilastoja potilasmääristä, diagnooseista sekä psykiatriseen hoidoon käytyistä rahamääristä sekä Suomen Psykiatriyhdistyksen puheenjohtajien kuvagalleria. Kerrontaa täydentää myös kattava viiteluettelo.

Suoranaista uutta psykiatrian historiaan hyvin perehtyneelle ei kirja tuo. Se tarjoaa kuitenkin aiheita tuntevalle lukijalle tiiviin paketin mielenkiintoisia yksityiskohdita ja täysin psykiatria tuntemattomalle taas ikkunoita ja näkökulmia psykiatriaan sekä sen historiaan Suomessa.

Kirjoittaja on psykiatrian erikoislääkäri, joka toimii ylläikäärinä Satakunnan sairaanhoitopiirissä.